

64/44 Duhan Suresi

1. “Hâ, Mîm” mukattaa harfleridir. Anlamı için bkz.

www.fcr.com.tr/kuranaydinligi/hurufumukattaa

2. “Feraka” fiili, iki şeyin arasını ayırt etmek, if’al babında ise bir şey hakkında hükmetmek ve karar vermek, yazmak açıklamak anlamlarına gelmektedir (Zebîdî, *Tâc*; Maverdî, *en-Nüket*). Ayetteki emir kelimesini kaza ve kader olarak değerlendirenler o gece her şeye hükmedildiğini düşünürken, Kur’an olarak değerlendirenler kitapta bütün hikmetli hükümlerin yazıldığını düşünmüşlerdir (Maverdî, *en-Nüket*). Bizce konu kader değil, Kur’an’ın takdir edilmesi, yazılması ve indirilmesidir. Kaderle ilişkilendirilmesi sonradan ortaya çıkan zorlama yorumların ürünüdür (97/Kadir 1-4).

3. 7. ayet, 6. ayetteki “min Rabbike” ifadesinden bedeldir. 5 ve 6. ayetler de üçüncü ayete ait açıklamadır. Dolayısıyla bu ayet, Kur’an’ın Allah tarafından gönderildiğinden bahseden önceki ayetlerin devamı niteliğindedir (Ebussuûd, *İrşad*). İlim veya bilgi kelimesinin açıklaması için bkz. 53/Necm 28-35; 31/Lokman 20, 21.

4. İbn Mesud vb. bazı sahabilere göre vaadedilen duman azabı Mekkeli müşriklerle ilgilidir. Bedir yenilgisini ve Mekke’nin fethini tatmaları da dâhil, dünyevî bir helakten söz edilmektedir (Buharî, *Tefsir* 44/265-269; Maverdî, *en-Nüket*; Mevdudî, *Tefhim*). Bir sonraki ayette geçen azap kelimesi, sonraki kuşaklar tarafından dünyevî helak anlamı göz ardı edilerek kıyamete hasredildiği için duman azabının da kıyametten önce çıkacağı düşünülmüştür. (43/Zuhruf 48, 61). Bu tehdit, Allah’ın dinine ve dindarlara hayat hakkı tanımayan zalimlerin olduğu her yer ve zamanda ortaya çıkabilir. Çünkü olağanüstü ayetler göndermek, yardım ve rahmet etmek Allah’ın uhdesindedir. Helak ve azap, sadece Peygamber çağının kâfirleriyle sınırlı değildir. Önemli olan, müminlerin mücadeleden vazgeçmemeleri ve Allah’ın yardımından ümit kesmemeleridir.

5. Müşriklerin cin inancı için bkz. 68/Kalem 2; 53/Necm 19-26; 72/Cin 1-15; 38/Sad 36-38; 6/En’am 100; 37/Saffat 158; 34/Sebe 12-14. Ayrıca bkz. Razî, *Mefatihü’l-Gayb*.

6. Bundan önce inen 43/Zuhruf 88. ayetinde benzeri bir munâcâtı Hz. Peygamber’in de yaptığını düşünürsek bu örneğin Hz. Peygamber’in mücadelesinde önemli bir dönüm noktasına işaret ettiğini düşünebiliriz.

7. Göklerin ve yerin ağlaması deyimisel bir ifadedir. Ölen bir kimsenin çok sevilmesinden dolayı herkesin ağladığını veya kimsesi olmayanların ardından kimsenin ağlamadığını anlatan bir ifade olduğu düşünülmektedir (Zemahşerî, *Keşşaf*). Bu kibirli insanların hazin sonu tasvir edilmektedir (Razî, *Mefatihü’l-Gayb*). Gökteki ve yerdeki meleklerin onların gözünün yaşına bakmadığı yönünde deyimisel çeviri de mümkündür (Zebîdî, *Tâc*).

8. Dünyada ölü iken diriltildiklerini düşünmedikleri için bildikleri tek ölüm dünya hayatına veda ettikleri ölüm olmaktadır. Bu nedenle bir tek dünya hayatını ve ardından gelen ölümü sayarak tekrar dirilmeyi reddediyorlar. Allah da onlara sürekli ilk yaratmayı hatırlatmaktadır. Ölü iken yaratıldığınızı düşünürseniz tekrar dirilmeyi

anlarsınız, mesajı vermektedir. Çünkü Kur'an kâfirlerle ilgili olarak mahşerde iki ölüm ve iki dirilmeden bahsetmektedir (40/Mümin 11). Fakat 56. ayette müminlerin ilk ölümden başka ölüm tatmayacakları dile getirilmektedir. Çünkü tadılan birinci ölüm o meşhur ölümdür. Diğeri dünyaya gelip şuur sahibi olmadan önce gerçekleştiği için tadılmamıştır. Onun için hep göz ardı edilmektedir.

9. Tubba isminin Yemen'de hüküm süren Himyer hükümdarlarına verilen genel bir unvan olduğu veya Tubba'nın Müslüman bir şahıs, kavminin inkârcı olduğuna dair bilgiler mevcutsa da hepsi rivayetlerden ibarettir. Doğrusunu Allah bilir (Razî, *Mefatihü'l-Gayb*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*).

10. Hayat fitrat yasaı gereği gayeli yaratılmıştır. İnsanın hesabını vereceği şekilde bilinçli ve sorumlu bir varlık olarak yaşaması ve sonunda hesap vermesi gerekmektedir.

11. "Mevla kelimesi dost, hami ve otorite anlamına gelen "veli" kelimesiyle eř anlamlıdır. Açıklama için bkz. 7/A'raf 3 ve 2/Bakara 286. Müşriklerin Allah'a koştukları ortaklardan yardım beklmeleri eleştirilmektedir.

12. Hûri kelimesinin anlamı için bkz. 56/Vakıa 22-37.

13. Yani ölümsüz bir hayat sürmektedirler orada. İlk ölüm ifadesinin açılımı için bk 35. ayet.

14. Hz. Peygamber'in, kendisine vaadedilen zafer ve sevabı beklemesi emredilirken, müşriklerin de kendilerine vaadedilen helak ve azabı beklediklerine dikkat çekilmektedir. Müřrikler için bu bir tehdit ifadesidir (Maverdî, *en-Nüket*).